

Les traduccions en txec i eslovac d'obres literàries catalanes i viceversa

Jan Schejbal

Traductor

David Utrera

Universitat Masaryk de Brno. Departament de Llengües Romàniques
Arne Novaka, 1. 60200 Brno (República Txeca)

Resum

L'obra catalana traduïda al txec supera àmpliament en nombre els textos txecs en llengua catalana. Des del final del segle XIX i primera meitat del segle XX, el creixent interès dels txecs per Catalunya i els catalans va propiciar l'aparició de nombroses traduccions dels autors de més renom de l'època. Aquesta tradició va continuar durant el període totalitari a través de l'editorial *Odeon* i la revista *Světová literatura*. Les traduccions catalanes d'obres txeques no han estat especialment abundants i gairebé sempre han anat marcades per un caràcter comercial, que ha ocasionat la repetició de valors segurs com Kundera o Hrabal. Aquesta situació contrasta amb el desconeixement literari mutu entre Catalunya i Eslovàquia, on l'activitat de traducció entre ambdós països és pràcticament inexistent.

Paraules clau: traducció literària del català al txec, traducció del txec al català.

Abstract

The number of Catalan works translated into Czech widely outnumbers the Czech texts in the Catalan language. Since the end of 19th century and during the first half of 20th century, the interest of the Czechs in Catalonia and the Catalans grew considerably and it favoured the publication of several translations of the most well-known contemporary Catalan authors. This tradition continued during totalitarianism through the *Odeon* publishing house and the literary magazine *Světová literatura*. Catalan translations of Czech works are not particularly numerous and were almost always marked by a commercial atmosphere, which provoked the publishing of non-risk authors such as Kundera or Hrabal. This situation strongly contrasts with the mutual lack of literary knowledge between Catalonia and Slovakia, where the translation activity between both countries is practically non-existing.

Key words: literary translation from Catalan into Czech, translation from Czech into Catalan.

Deixant a part l'esforç de Giordano Bruno de popularitzar l'obra de Ramon Llull a la cort imperial de Rodolf II a Praga o la influència dels escrits de Llull i de Joan Lluís Vives sobre el «pedagog de les nacions» Joan Amós Comenius, el públic lector txec no coneix la literatura catalana sinó fins a les acaballes del segle XIX. És aleshores quan els intel·lectuals txecs, continuadors de les generacions que havien

dut a terme el ressorgiment nacional, descobreixen les obres cabdals de la Renaixença catalana i del Renaixement occità, n'enriqueixen el panorama de la producció literària del país i s'hi inspiren, fins i tot, per promoure un nou moviment literari. No hi ha dubte que s'hi feien sentir també raons extraliteràries: les condicions socioeconòmiques i polítiques en què es trobaven els txecs, fins al 1918 súbdits de l'imperi austrohongarès, els ajudaven a identificar-se amb els ideals i els esforços dels catalans i occitans. No sorprèn, doncs, que hi hagin sorgit una solidaritat i fins i tot unes amistats personals emocionants i dignes d'admiració.

Al començament d'aquest capítol trobem el màxim representant del Parnàs txec, Jaroslav Vrchlický (1853-1912), poeta, dramaturg, crític literari i teatral, traductor, autor d'una obra realment monumental i creador d'un personalíssim llenguatge poètic, capaç de donar al poble txec una poesia noble i vertaderament representativa. Ja havia publicat les seves versions de Dante, Leopardi, Tasso, Miquel Àngel, Ariosto, Hugo, Goethe, Byron, Poe..., quan, al 1891, publica la seva traducció en vers de *L'Atlàntida* de Jacint Verdaguer. «Era, suposo, l'any 1885, quan m'avisà vostè, digníssim amic, sobre aquesta epopeia de Verdaguer recomanant-me-la per a la traducció [...] i m'oferí també les eines [...], una gramàtica i un valuós exemplar del diccionari de la llengua catalana», escriu el 23 de juny de 1891 Vrchlický a la seva dedicatòria o carta d'agraïment al poeta Tommaso Cannizzaro, de Messina, amb la qual s'obre la seva versió txeca. Al pròleg que segueix compara el paper de mossèn Cinto amb el de Mistral i fa veure que està bastant ben informat sobre la Renaixença, perquè hi menciona les obres de Johannes Fasternath, Joaquim Rubió i Ors, Albert Savine, Gabriel Sarrazin i altres. Tot i que Vrchlický abandonà la problemàtica catalana, si no comptem un sonet, retrat literari de Verdaguer, «Oh, mon Jacint! Dins la teva fe infantil segura...» (a: *Portréty básníků*, Retrats dels poetes, J. Otto, Praga, 1897), i el curt estudi «Literární proudy v XIX. století – Katalánsko» (Corrents literaris del segle XIX – Catalunya) dins l'enciclopèdia *XIX. století slovem a obrazem* (El segle XIX en paraules i imatges, Vilmek, Praga, 1902), per cert, molt més succint que l'article del gran crític literari František Xaver Šalda (1867-1937) a l'enciclopèdia *Ottův slovník naučný* (tom XIV, p. 53-58. J. Otto, Praga, 1899), aviat va tenir un deixeble i seguidor incondicional.

Era el benedictí Sigismund Ludvík Bouška (1867-1942), poeta religiós, que cantà la primera missa a la Muntanya Santa de la seva ciutat natal, Přebram, «el Montserrat dels Països txecs», el 26 de juliol de 1892. Encara com a estudiant de teologia féu amistat amb el Mestre i aquest l'orientà cap a les literatures catalana i occitana. La seva primera traducció del català va ser precisament un fragment del poema *A Provença*, de Víctor Balaguer, publicat el 1891 a la revista *Obzor*. Però el seu autor preferit seria Verdaguer. Va traduir els seus reculls *Lo somni de San Joan* (1894), *Flors de Maria* (1906) i *Eucarístiques* (1914), li va dedicar els assaigs «Jacinto Verdaguer a jeho význam v literatuře katalánské» (J. V. i la seva rellevància dins la literatura catalana, in: *Hlídka literární*, 1894 i 1895) i «Básník mučedník» (Poeta màrtir, in: *Nový život*, 1906). La sinceritat de la fe i l'expressió literària moderna que trobava en Verdaguer eren els objectius que perseguia el moviment literari txec «Katolická moderna», del qual Bouška era un dels pro-

motors i membres més actius. Des del 1892 fins al 1896 mantingué correspondència amb Verdaguer, de la qual l'arxiu del Museu de la Literatura Txeca de Praga posseeix 19 cartes, fins ara desconegudes a Catalunya, però degudament estudiades per Marek Říha a la seva brillant tesina del 1996.¹ Říha hi documenta també que el mateix Verdaguer va desvetllar l'interès de Bouška pel *Llibre d'amic e amat*, la traducció del qual al txec, tot i que ha quedat inèdita, havia inspirat al poeta benedictí el més profund estudi lul·lià txec, publicat el 1911 a la revista *Nový Obzor*, i que la traducció de Bouška de les *Flors de Maria* verdaguerianes trobà ressò al recull de poemes *Moji přátelé* (Els meus amics, 1913) del poeta i rector catòlic Jakub Deml (1878-1961).

En aquest punt hem de fer una digressió per retre homenatge al Dr. Benet Roure Barrios (1865-1915), un dels tres metges de mossèn Cinto a la vil·la Joana, de Vallvidrera. El seu interès per Txèquia i la seva gent estava unit originalment amb el nom del professor Karel Pawlík (1849-1914), ginecòleg i especialista obstètric de renom universal. Ignorem les dates de llurs primers contactes epistolars, però segurament eren anteriors al 10 d'octubre de 1902, quan el Dr. Barrios, referint-se a Pawlík, escriu la seva primera carta a Bouška i demana els exemplars de les traduccions de les obres de mossèn Cinto al txec per al futur museu del poeta nacional català. A la primavera del 1903 el professor Pawlík, presidint un grup d'especialistes en medicina legal txec, participà al 14^è Congrés Internacional de Medicina que es va celebrar a Madrid. L'acompanyava també un jurista, l'insigne traductor de la literatura castellana, Antonín Pikhart (1861-1909). Durant l'estada d'aquest grup a Barcelona, el Dr. Barrios presentà Pikhart, el 18 de maig de 1903, a l'Ateneu Barcelonès i l'acompanyà a la cambra mortuòria de Verdaguer a la vil·la Joana. Les impressions, descrites per Pikhart al número de la revista *Máj* corresponent al juliol de 1903, van decidir la seva futura orientació catalanòfila. La publicació de les seves primeres traduccions del català, que eren *Oda a la pàtria* de Bonaventura Carles Aribau i *El pi de les tres branques* de Jacint Verdaguer, a *Hlas národa* de l'1 de maig de 1904, precedeix en pocs dies l'arribada del Dr. Barrios a Praga. El metge català visità també Bouška al petit municipi de Police nad Metují, trepitjà la seva ciutat natal, Příbram, i, per acomiadar el Dr. Barrios, tots tres traductors txecs, Vrchlický, Bouška i Pikhart, es reuniren a Praga. A partir d'aleshores, el Dr. Barrios esdevingué el «mitjansador cultíssim d'aquestos dos pobles d'ànima renaixentista que s diuen Bohèmia i Catalunya» (*Patria Nova*, Reus, 1.3.1906). Era «el llibreter» de Bouška i Pikhart, posà aquest últim en contacte amb Narcís Oller, Víctor Català i Àngel Guimerà, les cartes dels quals també es conserven a l'arxiu del Museu de la Literatura Txeca², omplia les publicacions periòdiques

1. Říha, Marek: *Počátky české katalanistiky /Dílo J. Verdaguera a R. Llula v Čechách/* (Orígens de la catalanística txeca /L'obra de J. Verdaguer i R. Llull a Bohèmia/), tesina defensada a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Carolina, Praga, 1996.
2. Pluhař, Miloslav: *Překladatelské dílo Antonína Pikharta* (L'obra d'Antonín Pikhart, traductor), tesina defensada a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Carolina, Praga, 1966; *Antonín Pikhart i Catalunya, correspondència inèdita de Víctor Català i de Narcís Oller*. In: «Iberoamericana Pragensia» II. Praga, 1968.

catalanes amb articles i notes sobre els catalanòfils txecs i llur pàtria, buscà relacions «oficials» (com ho demostra la carta del president de la Junta Permanent de la Unió Catalanista, el Dr. Martí i Rubió, del 18 d'octubre de 1904, adreçada a Pikhart: «...la Junta Permanent se felicita d'haver trobat ocasió d'establir relacions entre nacionalistas catalans y bohemis, en benefici de la bona germanor que deu regnar entre'ls pobles esclaus...»), al Dr. Barrios es deuen els nomenaments oficials de Bouška i Pikhart com a congressistes honoraris del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, celebrat el 1906 a Barcelona; abans de l'estrena al Teatre Nacional de Praga de *Terra baixa* de Guimerà, durant la seva tercera visita, el 1907, assessorà l'escenògraf, proporcionà alguns vestits i eines típiques, etc.

Antonín Pikhart ja havia publicat a les revistes i diaris txecs una sèrie de contes de Jacint Verdaguer, Víctor Català, Narcís Oller, Joaquim Ruyra, etc., quan aparegué el seu estudi «O literatuře katalánské» (Sobre la literatura catalana, *Osvěta*, gener-febrer de 1906; edició d'autor, 1906). L'estudi consistia en un resum de la literatura catalana des dels primers textos fins al 1903, amb una breu descripció de l'obra més significativa dels autors considerats per ell més importants. Tot i els elogis que aquest treball va rebre des de la revista de Reus *Patria Nova*, a Bohèmia va ser criticat entre ratlles per Bouška: «Lamento que vostè no conegués el meu treball [“Jacint Verdaguer i la seva rellevància...”], potser ni hagués escrit el seu article. Però aquesta és la maledicció de nosaltres, escriptors-capellans. O no ens coneix ningú o no ens fan cas...» (Bouška a Pikhart, 9.2.1906.) No obstant això, el moment estel·lar de Pikhart havia de venir l'any següent, amb la traducció de *Terra baixa* de Guimerà i la seva representació al Teatre Nacional de Praga. (Per cert, el 15 de març de 1903, el Nou Teatre Alemany de Praga presentà en estrena mundial l'òpera *Tiefland* d'Eugen d'Albert, amb text de Rudolf Lothar, basat en el drama de Guimerà.) *Terra baixa* s'estrenà el 16 de març de 1907 (amb reposicions el 18 i 21 de març i el 6, 14 i 24 d'abril)³ i s'ha convertit en una manifestació de la solidaritat txecocatalana. La traducció de l'obra en forma de llibre sortí a temps, Pikhart aprofità l'avinentosa per parlar sobre Guimerà i el Dr. Barrios a les pàgines de la revista *Zlatá Praha* (el 15 i el 29 de març, respectivament), també les cartes de Guimerà documenten amb quin interès l'autor seguia el destí del seu drama a Praga (11.3.1907): «... Y ara penseu amich Pikhart que mentre s'estiga representant «V nížině» la meva ànima serà ab vosaltres, abraçant-vos á vos, y fent vots per la prosperitat del poble tchèque», i (27.3.1907): «Estoy muy satisfecho del éxito que hemos tenido en Praga, y cuento V. si me alegraría que se volviera a representar en su país... He tenido con el Dr Barrios largas conversaciones sobre la representación de esa *Terra baixa* y crea V. que he sentido de todas veras no hallarme en aquellas horas de sensación al lado de V.» Efectivament, les crítiques als diaris i a les revistes especialitzades (*Divadlo*, 20.3.1907; *Divadelní list Máje*, 22.3.1907) foren molt positives i la profecia de la darrera que *Terra baixa* arriba-

3. SCHEJBAL, Jan: Projecció internacional d'Àngel Guimerà. A: *Àngel Guimerà en el centenari de la seva mort*. Fundació Jaume I, Barcelona, 1974; SCHEJBAL, Jan: *La recepció de la literatura catalana als Països txecs* (ponència pronunciada al Col·loqui Europeu de Catalanística a Montpeller, 4 d'octubre de 2002).

ria a ser «un dels números de festa» del teatre d'aficionats s'ha fet realitat: en podem seguir les empremtes, gairebé de forma ininterrompuda, fins al 1945! És curiós que l'altra obra de Guimerà traduïda per Pikhart i publicada el 1909, *Mar i cel*, hagi passat gairebé desapercibuda. És de plànyer que la septicèmia, després d'una operació banal, segàs la vida de Pikhart en plena embranzida creadora, precisament quan preparava la traducció de *Rondalles mallorquines*, que mai no va veure la llum, i on recollia algunes de les rondalles publicades per Antoni Maria Alcover en la seva recopilació *Aplech de rondalles mallorquines*.

L'any 1915 un altre poliglòt, O. S. Vetti (pseudònim d'Alois Koudelka), publica a la petita editorial Zápotočný, de Rokycany, la seva traducció de la novel·la *Per la vida* de Josep Pous i Pagès. Amb ella es tanca la primera etapa de la recepció de la literatura catalana als països txecs, que podríem caracteritzar com una època de «finestres obertes al món», de solidaritat entre dos pobles en situació semblant i d'inspiracions verdaguerianes sobre la literatura txeca. És molt difícil amidar el pes real que tenia aleshores la literatura catalana entre el públic lector txec perquè no posseïm dades concretes sobre les tirades dels llibres ni sobre les publicacions periòdiques i només podem suposar que el nombre de lectors de poesia, i sobretot d'aquella religiosa de mossèn Cinto, era bastant restringit. Des d'aquesta òptica, sembla que hagi estat el drama *Terra baixa* aquell que, adreçant-se a molts milers d'espectadors, tant als teatres estables com de les innombrables representacions d'aficionats, difongué el renom del seu autor i de les lletres catalanes fins a les contrades oblidades de tot Déu.

Amb la proclamació de la República de Txecoslovàquia, el 28 d'octubre de 1918, la situació canvià. Vrchlický i Pikhart ja no eren entre els vius, el rector rural Bouška es trobava cada cop més marginat i agreujat. Encara es reeditaren *Terra baixa* (1921) i les traduccions de Bouška de *Flors de Maria* i *Eucarístiques* (les dues el 1929), però no hi sortí cap novetat.

Dins la xarxa de les editorials estatals creades pel Ministeri de Cultura després del «Febrer Victoriós» comunista del 1948, *Odeon* (fundada el 1952) tingué una posició exclusivista quant a les edicions de literatura de tots els temps i de totes les latituds, i quant a publicacions d'art. Editava també una revista bimensual, de 256 pàgines, *Světová literatura* (Literatura universal), amb una tirada de 7.000 exemplars, i disposava d'un servei especial, el Club dels Lectors, amb més d'un quart de milió d'abonats. Feia temps que a l'*Odeon* seguien les notícies sobre la nova literatura catalana i la volien incloure als plans editorials. Cap a mitjan anys seixanta demanaren la col·laboració d'un professor universitari, el lusitanista Zdeněk Hampejs-Hampl (1929-1986). Aquest, per fer brillar novament el prestigi que havia tingut *Terra baixa*, en féu una nova traducció (1968) i preparà la part catalana de *Slovník spisovatelů Španělska a Portugalska* (Diccionari d'escriptors d'Espanya i de Portugal, 1968), on entre els vint-i-set noms catalans figuren com a contemporanis Josep Carner, Fèlix Cucurull, Salvador Espriu, Carles Riba, J. M. de Sagarra i Joan Triadú.

Després de l'«ajut internacional», o sigui, la intervenció dels exèrcits del Pacte de Varsòvia a Txecoslovàquia, el 1968, la revista *Světová literatura* (2/XIV, 1969) encara pogué oferir tres contes de Mercè Rodoreda, traduïts per Vladimír Hviz'ala,

qui poc després s'exilià, com ho havia fet també una gran promesa de la catalanística txeca, el malaguanyat Miloslav Pluhař. El 1970 *Světová literatura* publicava la primera traducció de Jan Schejbal del català, tres contes de Pere Calders. L'any següent hi aparegué una miniantologia poètica de J. V. Foix, Pere Quart, Agustí Bartra, Salvador Espriu, Joan Brossa, Gabriel Ferrater i Francesc Vallverdú; l'any 1973 una altra, amb contes de Llorenç Villalonga, Salvador Espriu, Montserrat Roig, Baltasar Porcel i Terenci Moix. El mateix any va sortir a la col·lecció odeoniana «Prosa Universal Contemporània», amb una tirada de 2.500 exemplars, *La plaça del Diamant* de Mercè Rodoreda.

A partir del 1974, ja com a redactor de les literatures hispàniques a *Odeon*, Schejbal va procurar atreure l'interès dels lectors sobre les lletres catalanes, fer-ne conèixer els nous valors i assenyalar que hi havia poca diferència entre els Països Catalans sota Franco i la «normalització» neoestalinista a Txecoslovàquia. I desvetllar una nova solidaritat, potser. Al mateix temps, madurava el seu projecte d'una biblioteca bàsica de literatura catalana, d'uns 25 o 30 títols, des de Llull fins a Jesús Moncada, Jaume Cabré... Els arqueòlegs literaris en trobarien alguns vestigis: el Modernisme, *Solitud* de Víctor Català (1987, 4.500 exemplars); el noucentisme, *La ben plantada* d'Eugeni d'Ors (1982, 5.000 exemplars). De primer, però, havia de fer «forat»: incloure dins el programa del Club dels Lectors una antologia de cinc novel·les curtes contemporànies que eren molt populars entre els abonats. El 1987 sortiren *Cinc novel·les curtes portugueses* (34.000 exemplars) i l'any següent les catalanes, o sigui: Salvador Espriu, *Laia*; Mercè Rodoreda, *Aloma*; Pere Calders, *Aquí descansa Nevarés*; Manuel de Pedrolo, *Les finestres s'obren de nit*, i Miquel Àngel Riera, *Andreu Milà*. La tirada de 33.000 exemplars resultà un èxit editorial i consagrà definitivament la literatura dels Països Catalans a Txecoslovàquia.

El desconeixement de les literatures txeca i eslovaca als Països Catalans fins la segona meitat del segle XX és evident per la manca de traduccions d'obres procedents d'aquest país. L'absència d'obres txeques i eslovaques a les biblioteques espanyoles contrasta en gran mesura amb l'activitat lingüística i literària entorn al català existent a Praga. La major part dels textos que arribaven de la llunyana Txecoslovàquia consistien en obres assagístiques i tècniques i d'escàs valor literari. A més, la traducció es feia a través de llengües com el francès o l'alemany. Entre les traduccions directes al català d'obres txeques realitzades durant aquesta època destaca la que va fer el professor Rudolf Slabý (1885-1957) de l'obra de Božena Němcová *L'àvia* (Editorial Catalana, Barcelona, 1924), considerada l'obra més important del ressorgiment nacional txec. De la mateixa autora Slabý va portar a Catalunya un petit conte anomenat *Nostre Senyor i Sant Pere*, traduït el 1925 per Jordi Català. Havent estudiat filologia moderna a Praga i Berlín, Slabý aviat traduï dues peces de teatre catalanes: *Misteri de dolor* d'Adrià Gual (1910) i *La reina jove* d'Àngel Guimerà (1911), les traduccions de les quals, segons sembla, quedaren inèdites i avui es consideren perdudes. El començament de la Primera Guerra Mundial sorprengué Slabý a Barcelona. Es quedà a la ciutat comtal, treballà com a professor d'idiomes i de música, més tard hi obrí la seva acadèmia de comerç i de llengües, tocà als teatres i orquestres, col·laborà amb l'Enciclopèdia Espasa i traduïa de les llengües escandinaves i eslaves al castellà i català, i, a par-

tir del 1921, fou també professor lliure de gramàtica comparada de les llengües eslavcs i de la història d'aquestes literatures a la Universitat de Barcelona. Després del seu retorn a Praga el 1926, Slabý treballà fins al 1948 com a professor de l'Acadèmia comercial txeco-eslava i, excepte els anys del Protectorat de Bohèmia i Moràvia (els anys 1939-1945 els nazis van mantenir tancades les universitats txecques), com a lector de català a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Carolina de Praga.

Entre els traductors moderns de literatura txeca al català destaca especialment el nom de Monika Zgustová. Sense dubte va ser Zgustová qui, des de l'any 1982, va apropar al públic català les obres dels màxims representants de la literatura txeca moderna. El gruix de les seves traduccions al català el componen dos autors: Milan Kundera, de qui ha traduït *La insostenible lleugeresa del ser* (Destino, 1986, 1987, 1998, 2000), *El llibre del riure i de l'oblit* (Cercle de lectors, 1989, Destino, 1996), *El vals de l'adéu* (Destino, 1989), *La immortalitat* (Destino, 1990) i *Amors ridículs* (Destino, 1987), i Bohumil Hrabal amb les traduccions *Jo he servit el rei d'Anglaterra* (Destino, 1989), *Una solitud massa sorollosa* (Edicions 62, 1989, 1994, 2000), *La petita ciutat on es va aturar el temps* (Destino, 1995, Cercle de Lectors, 1996) i *Personatges en un paisatge d'infància* (Destino, 1991). Si aquests són, potser, els prosistes txecs més coneguts arreu del món, Monika Zgustová en va introduir al públic català també d'altres de ressò igualment internacional, com: Karel Čapek, *Contes d'una butxaca* (Edicions del Mall 1982) i *D'una butxaca i de l'altra* (Edicions 62, 1991); Jaroslav Hašek *Les aventures del bon soldat Švejk* (Proa, 1995); Josef Škvorecký *El saxo baix* (Proa, 1998), o l'ex-president txec Václav Havel amb la publicació de les obres de teatre *Audiència* i *Vernissatge* (Institut del teatre de la Diputació de Barcelona, 1990) i l'assaig *Paraules sobre la paraula* (Llibres de l'Índex, 1990). Però les seves traduccions no s'han limitat únicament al teatre o la prosa literària sinó que al seu currículum també hi podem trobar la traducció de poesies del premi Nobel de literatura Jaroslav Seifert *El crit dels fantasmes i altres poemes* (selecció de poemes feta per la mateixa traductora en una edició bilingüe català-txec, Edicions del Mall, 1984). Monika Zgustová compagina actualment la seva tasca com a traductora del txec i el rus amb la d'escriptora en català. Entre els seus títols originals destaquen la biografia de Bohumil Hrabal *Els fruits amargs del jardí de les delícies* (Destino, 1996) i les novel·les *La dona dels cent somriures* (Proa, 2001) o *Menta fresca amb llimona* (Proa, 2002).

L'obra de Bohumil Hrabal o Karel Čapek es coneix també en català gràcies a les traduccions de Núria Mirabet. La seva tasca complementa la iniciada per Monika Zgustová i fins ara ha publicat, en col·laboració amb d'altres traductors, tres obres d'aquests autors: *Els enraonaires* (Destino, 1997, 2000) i *Llegendes i romanços de cec* (Destino, 2000) de Bohumil Hrabal i *La guerra de les salamandres* (Proa, 1998) de Karel Čapek. A més del txec, Mirabet tradueix també d'idiomes com l'alemany, el francès o l'italià, sovint amb la col·laboració d'altres traductors. Maria García traduí també dues obres de Bohumil Hrabal: *Trens rigorosament vigilats* (Edicions 62), del qual se'n feren dues reedicions, els anys 1996 i 1997, i *Els sofriments del vell Werther* (Edicions 62, 1993). El gruix de la

seva obra com a traductora el componen traduccions de l'anglès i el rus i de diferent gènere literari.

Entre els nous traductors de textos txecs al català destaca Kepa-Lluís Uhartemendikoa. Fins al moment només ha publicat *Amor i Brossa* d'Ivan Klíma (Edicions 62, 2002), per cert, un altre dels autors txecs més coneguts internacionalment. Uhartemendikoa va ser el director de la revista *BOCTOK*, editada pel Departament de Filologia eslava de la Universitat de Barcelona. La revista va treure sis números (des del 1999 fins al 2001), en què s'han publicat diferents fragments d'escriptors txecs traduïts per estudiants de la Universitat de Barcelona. Entre aquests autors es troba el poeta František Halas, amb el text *Praga* traduït per Jana Kunová i Kepa-Lluís Uhartemendikoa al número 2 de la revista (estiu 1999), o *Nits blanques*, obra de Monika Zgustová, traduïda també per Uhartemendikoa (núm. 6).

L'any 2001 l'editorial Proa publicà tres escrits del teòleg i reformador txec del segle xv Jan Hus, traduïts de l'original per David Utrera. Els textos *La filla*, *Comentari al Credo* i *Comentari al Parenostre* són considerats fonamentals per a arribar a comprendre el pensament i l'obra de Jan Hus. Aquesta edició s'emmarca en la col·lecció «Clàssics del Cristianisme» i compartí volum amb la traducció *l'Espill de l'església militant* de John Wycliffe.

Les obres de literatura txeca traduïdes al castellà no superen en gran nombre les traduïdes al català. La raó la podem trobar en la procedència dels traductors, que o bé són catalans o bé estan arrelats a Catalunya des de fa molts anys. Així, podem trobar obres traduïdes al castellà i al català pel mateix traductor, com és el cas de Monika Zgustová i Núria Mirabet, i en alguns casos aparegudes simultàniament. Pel que fa als autors escollits, sembla preponderar l'elecció d'autors de prestigi internacional, deixant-ne de banda d'altres que per la seva qualitat literària haurien de tenir un lloc entre les obres txèques traduïdes al català.

A l'antiga Txecoslovàquia, després del comunisme es va produir un remolí també en el món editorial. Dels centenars d'editorials que han aparegut, només algunes semblen perfilar-se com a continuadores de la millor tradició cultural. No obstant això, editar una traducció d'un títol català representa per a elles un risc massa alt. Fins ara, sols les més valentes han demanat suport de la Institució de les Lletres Catalanes i des del 1990 s'han publicat només quatre títols. Un exemple de la dificultat que suposa publicar textos catalans a Txèquia o Eslovàquia són les traduccions inèdites de Jan Schejbal d'obres de Pere Calders, Mercè Rodoreda o el *Curial e Güelfa*, que esperen en un calaix la seva oportunitat per fer-se coneguts entre el públic txec.

La situació de bilingüisme compartit entre els txecs i eslovacs a Txecoslovàquia fins l'any 1993 va provocar que les traduccions catalanes en txec tinguessin també un públic eslovac. Podem qualificar de pràcticament anecdòtica la publicació de textos catalans traduïts directament a l'eslovac. Entre les monografies més importants destaca *Mirall trencat* de Mercè Rodoreda (Pravda, 1989), traduïda per Olga Hlaváčková, així com el recull de fragments de literatura catalana traduït pel reconegut traductor d'obres en castellà Vladimír Oleríný i que va ser publicat al núm. 4 de la revista *Revue svetovej literatúry* (abril 1991). Aquesta recopilació conté escrits de Pere Calders, Salvador Espriu, Pere Gimferrer,

Jesús Moncada, Manuel de Pedrolo, Joan Perucho, Baltasar Porcel i Montserrat Roig. Entre les traduccions que es preparen per a l'any 2004 hi ha la novel·la històrica *El mestre de Kheops* d'Albert Salvadó, traduïda per Martin Gajdoš i que publicarà l'editorial EPOS, i la coneguda *Camí de Sirga* de Jesús Moncada. Pel que fa a traduccions al català d'obres literàries eslovaques, no ens consta cap publicació.

Els lectorats catalans de Praga i Brno, amb una nodrida participació pel que fa al nombre d'estudiants, obren les expectatives d'un nou públic interessat en la llengua i la literatura catalanes i, per tant, de potencials traductors que continuarien la tasca encetada ara fa ja més d'un segle. El panorama, però, no és tan esperançador a Eslovàquia, on fins ara no hi ha cap lectorat de català i no hi ha una tradició de traduccions de textos catalans com la que existeix a Txèquia. Sense cap mena de dubte, la propera incorporació de les Repúbliques txeca i eslovaca a la Unió Europea obrirà nous camins en les relacions internacionals que es traduiran en un millor coneixement de tots tres països, que en el cas dels txecs i els catalans comparteixen característiques històriques i idiosincràtiques molt similars.

Traduccions català-txec

Llibres

- CATALÀ, VÍCTOR (ALBERT I PARADÍS, Caterina). *Samota (Solitud)*. Trad.: Jan Schejbal. Praga: Odeon, 1987.
- CALDERS, Pere. *Zde odpočívá Nevares (Aquí descansa Nevares)*. In: *Pět katalánských novel [Cinc novel·les curtes catalanes]*. Trad.: Jan Schejbal. Praga: Odeon, 1988.
- DALMAU, Antoni. *Země zapomnění (Terra d'oblit)*. Trad.: Jan Schejbal. Praga: Mladá fronta, 2001.
- ESPINÀS, Josep Maria. *Jmenuje se Olga: dopisy dceři, mongoličce (El Teu nom és Olga)*. Trad.: Želimír Procházka. Praga: Zvon, 1994.
- ESPRIU, Salvador. *Zachráněná slova (Paraules salvades, antologia poètica)*. Trad.: Jan Schejbal. Praga: Odeon, 1980. [Conté *Cementiri de Sinera* i poemes dels reculls *Les hores, Mrs. Death, El caminant i el mur, Final del laberint, La pell de brau, Llibre de Sinera* i *Fragments...*].
- Laia (*Laia*). In: *Pět katalánských novel [Cinc novel·les curtes catalanes]*. Trad.: Jan Schejbal. Praga: Odeon, 1988.
- GUIMERÀ, Àngel. *Moře a nebe (Mar i cel)*. Trad.: Antonín Pikhart. Praga: Jann Otto, 1909.
- *V nížině (Terra baixa)*. Trad.: Antonín Pikhart. Praga: Máj, 1907, 1921.
- *Nížina (Terra baixa)*. Trad.: Zdeněk Hampl. Praga: Odeon, 1968.
- MORELL, Antoni. *Boris I., král andorrský (Boris I, rei d'Andorra)*. Trad.: Jan Schejbal. Praga: Argo, 2000.
- ORS, Eugeni d'. *Ztepilá (La Ben Plantada)*. Trad.: Jan Schejbal. Praga: Odeon, 1982.
- PEDROLO, Manuel de. *Okna se otvírají do noci (Les finestres s'obren de nit)*. Dins: *Pět katalánských novel [Cinc novel·les curtes catalanes]*. Trad.: Jan Schejbal. Praga: Odeon, 1988.
- POUS I PAGÈS, Josep. *Za to živobyťičko (Per la vida)*. Trad.: O. S. Vetti [Alois Koudelka]. Rokycany: Zápotočný, 1915.

- RIERA, Miquel Àngel. *Až nastane ticho (L'endemà de mai)*. Trad.: Jan Schejbal. Praga: Odeon, 1983.
- Andreu Milà (*Andreu Milà*). Dins: Pět katalánských novel [Cinc novel·les curtes catalanes]. Trad.: Jan Schejbal. Praga: Odeon, 1988.
- RODORÉDA, Mercè. *Diamantové náměstí (La plaça del Diamant)*. Trad.: Jan Schejbal. Praga: Odeon, 1973.
- *Aloma (Aloma)*. Dins: Pět katalánských novel [Cinc novel·les curtes catalanes]. Trad.: Jan Schejbal. Praga: Odeon, 1988.
- SALVAT-PAPASSEIT, Joan. *Malý vůz (Óssa menor, antologia poètica)*. Trad.: Miloslav Uličný. Praga: Ivo Železný, 2001. [Conté poemes dels reculls *Poemes en ondes hertzianes, L'irradiador del port i les gavines, Les conspiracions, La gesta dels estels, El poema de la rosa als llavis i Óssa menor.*]
- VERDAGUER, Jacint. *Atlantis (L'Atlàntida)*. Trad.: Jaroslav Vrchlický. Praga: Jaroslav Pospíšil, 1891.
- *Sen sv. Jana (Lo somni de San Joan)*. Trad.: Sigismund Ludvík Bouška. Praga: Jann Otto, 1894.
- *Květy Mariiny (Flors de Maria)*. Trad.: Sigismund Ludvík Bouška. Prostějov: Archa, 1906; Čs. akciová tiskárna, Praga, 1929.
- *Eucharistie (Eucarístiques)*. Trad.: Sigismund Ludvík Bouška. Prostějov: Archa, 1914; Čs. akciová tiskárna, Praga, 1929.
- Verše lásky a loučení (*Versos d'amor i de comiat*, antologia de la poesia catalana d'amor dels segles XIV i XV). Trad.: Jan Schejbal. Praga: Odeon, 1976. [Anònims, Joan Basset, Andreu Febrer, Melcior de Gualbes, Perot Joan, Constança de Mallorca, Ramon Llull, Ausiàs March, Jaume March, Guerau de Maçanet, Gilibert de Pròixita, Pere de Queralt, Joan Roís de Corella, Jordi de Sant Jordi i Pere Torroella.]

Col·laboracions en publicacions periòdiques (llista encara incompleta, només inclou els títols originals)

- ALADERA, Joseph. *Moneda enterrada* [de la Gent del llamp]. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 21.4.1907.
- ARIBAU, Bonaventura Carles. *La Pàtria*. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 1.5.1904.
- BALAGUER, Víctor. *A Provença* [fragment]. Trad.: Sigismund Ludvík Bouška. *Obzor*, 1891.
- BOSCH DE LA TRINXERIA, Carles. *Records de la tardor*. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 13.10.1907.
- BARTRA, Agustí. *La tercera elegia* [fragment d'Ecce homo]. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVI, núm. 4, Praga, 1971.
- BROSSA, Joan. *Nocturnàlia; La pàtria equivocada*. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVI, núm. 4, Praga, 1971.
- CALDERA, Pere. *El desert; La ratlla i el desig; Un reportatge de l'esbós de la mort*. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XV, núm. 2, Praga, 1970.
- CATALÀ, Víctor. *L'agonia* [de Drames rurals]. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 14.6.1908.
- *Ànimes mudes* [de Ombrívols]. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 22.4.1906.
- *L'empelt* [de Drames rurals]. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 14.3.1909.
- *La vella* [de Drames rurals]. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 17.6.1906.
- COSTA I LLOBERA, Miquel. *Les matines* [de Tradicions i fantasies]. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 11.11.1906.

- *El pi de Formentor*. Trad.: Sigismund Ludvík Bouška. *Meditace*, 1911.
- ESPRIU, Salvador. *A la vora del mar; Díptic dels vivents; Assaig de càntic en el temple*. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVI, núm. 4, Praga, 1971.
- *Letizia*. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVIII, núm. 3, Praga, 1973.
- FERRATER, Gabriel. *In memòriam* [fragment]; *Cambra de la tardor*. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVI, núm. 4, Praga, 1971.
- FOIX, J.V. *És quan dorm que hi veig clar; Vaig arribar en aquell poble...* Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVI, núm. 4, Praga, 1971.
- GUIMERA, Àngel. *El nou jueu* [d'Art Jove, Any I]. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 8.4.1906.
- LLULL, Ramon. *Lo deshonort*. Trad.: Sigismund Ludvík Bouška. *Meditace*, 1908.
- *Plany de la Verge, Lo deshonort, Cant de Ramon*. Trad.: Sigismund Ludvík Bouška. *Nový Obzor*, Olomouc 1911.
- MOIX, Terenci. *Pastitx d'estiu* [de Torre dels vicis capitals]. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVIII, núm. 3, Praga, 1973.
- OLLER, Narcís. *Amargors de l'art*. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 23.12.1906.
- *El vailet de pa*. [de Croquis del natural]. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 5.8.1906.
- *La mort d'en Tallada*. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 10.6.1906.
- *Un jugador*. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 11.3.1906.
- PORCEL, Baltasar. *Una gran senyora; Alexandre, realment el Magne*. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVIII, núm. 3, Praga, 1973.
- QUART, Pere. *Noe; Vacances pagades*. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVI, núm. 4, Praga, 1971.
- RIERA I BERTRAN, Joaquim. *La molinera Blanca*. Trad.: Antonín Pikhart. *Národní politika*, Praga, 20.9.1905.
- RODORÉDA, Mercè. *El mar; Una carta; La sala de les nines*. Trad.: Vladimír Hvíz'ala. *Světová literatura*, XIV, núm. 2, Praga, 1969.
- ROIG, Montserrat. *En Jordi Soteres reclama l'ajut de Macisme* [de Molta roba i poc sabó...]. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVIII, núm. 3, Praga, 1973.
- RUYRA, Joaquim. *Les senyoretas del mar*. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 18.2.1906.
- *La vetlla dels morts*. Trad.: Antonín Pikhart. *Národní politika*, Praga, 28.10.1906.
- *La xucladora*. Trad.: Antonín Pikhart. *Květy*, Praga [?] 1906.
- SARSANEDAS, Jordi. *La proesa de Ritter Hans von Altenberg*. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVIII, núm. 3, Praga, 1973.
- VALLVERDÚ, Francesc. *Jurament; Quan ens veu el mirall aquests ulls tristos* [fragment d'Aombrada de tenebres, de Cada paraula, un vidre]. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVI, núm. 4, Praga, 1971.
- VERDAGUER, Jacint. *La magrana*. Trad.: Sigismund Ludvík Bouška. *Nový život*, any II, 1897.
- *El pi de les tres branques*. Trad.: Antonín Pikhart. *Hlas národa*, Praga, 1.5.1904.
- *Al peu de la lletra*. Trad.: Antonín Pikhart. *Noviny mládeže*, Praga, 2.12.1904.
- *El llop (rondalla)*. Trad.: Antonín Pikhart. *Noviny mládeže*, Praga, 10.2.1905.
- *Els savis prudents de Piteus (rondalla)*. Trad.: Antonín Pikhart. *Noviny mládeže*, Praga, 5.5.1905.
- *Antologia d'Eucarístiques*. Trad.: Sigismund Ludvík Bouška. *Nový Obzor*, Olomouc, 1911.
- VILLALONGA, Llorenç. *Charlus a Bearn*. Trad.: Jan Schejbal. *Světová literatura*, XVIII, núm. 3, Praga, 1973.

Traduccions txec-català

- ČAPEK, Karel. Contes d'una butxaca. (*Povídky z jedné kapsy*). Trad.: Monika Zgustová. Sant Boi del Llobregat: Edicions del Mall, 1982.
- D'una butxaca i de l'altra. (*Povídky z jedné a druhé kapsy*). Trad.: Monika Zgustová. Barcelona: Edicions 62, 1991.
- La guerra de les salamandres (*Válka s mloky*). Trad.: Núria Mirabet. Barcelona: Proa, 1998.
- HAŠEK, Jaroslav. Les aventures del bon soldat Švejk (*Osudy dobrého vojáka Švejka*). Trad.: Monika Zgustová. Barcelona: Proa, 1995).
- HAVEL, Václav. Audiència. (*Audience*). [Conté també l'obra Vernissatge (*Vernisáž*)]. Tr. Monika Zgustová. Barcelona: Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona, 1990.
- Paraules sobre la paraula. (*Slovo o slovu*). Trad.: Monika Zgustová. Badalona: Llibres de l'Índex, 1990.
- HRABAL, Bohumil. Jo he servit el rei d'Anglaterra. (*Obsluhoval jsem anglického krále*). Trad.: Monika Zgustová. Barcelona: Destino, 1989.
- Una solitud massa sorollosa. (*Příliš hlučná samota*). Trad.: Monika Zgustová. Barcelona: Edicions 62, 1989, 1994, 2000.
- La petita ciutat on es va aturar el temps. (*Městečko, kde se zastavil čas*). Trad.: Monika Zgustová. Barcelona: Destino, 1995. Barcelona: Cercle de lectors, 1996.
- Personatges en un paisatge d'infància. (*Postřiziny*). Trad.: Monika Zgustová. Barcelona: Destino, 1991.
- Trens rigorosament vigilats. (*Ostře sledované vlaky*). Trad.: Maria Garcia Barris. Barcelona: Edicions 62, 1996, 1996, 1997.
- Els sofriments del vell Werther. (*Utrpení starého Werthera*). Trad.: Maria Garcia Barris. Barcelona: Edicions 62, 1993.
- Els enraonaires. (*Pábitelé*). Trad.: Núria Mirabet i Eva Kruntorádová. Barcelona: Destino, 1997, 2000.
- Llegendes i romanços de cec. (*Morytáty a legendy*). Trad.: Núria Mirabet i Luisa Rancaño. Barcelona: Destino, 2000.
- HUS, Jan. Comentari al Credo i altres escrits. [Conté les obres *Dcerka*, *Výklad věry a výklad páteře*]. Trad.: David Utrera. Barcelona: Proa, 2001.
- KLÍMA, Ivan. Amor i brossa. (*Láska a smetl*). Trad.: Kepa Uharte. Barcelona: Edicions 62, 2002.
- KUNDERA, Milan. La insostenible lleugeresa del ser (*Nesnesitelná lehkost bytí*). Trad.: Monika Zgustová. Barcelona: Destino, 1986, 1987, 1998, 2000.
- El llibre del riure i de l'oblit (*Kniha smíchu a zapomnění*). Trad.: Monika Zgustová. Barcelona: Cercle de lectors, 1989. Barcelona: Destino, 1996.
- El vals de l'adéu (*Valčík na rozloučenou*). Trad.: Monika Zgustová. Barcelona: Destino, 1989.
- La immortalitat (*Nesmrtelnost*). Trad.: Monika Zgustová. Barcelona: Destino, 1990.
- Amors ridículs (*Směšné lásky*). Trad.: Monika Zgustová. Barcelona: Destino, 1987.
- NĚMCOVÁ, Božena. L'àvia. (*Babička*). Trad.: Rudolf Slabý. Barcelona: Editorial Catalana, 1924.
- *Nostre senyor i Sant Pere*. Trad.: Jordi Català. Ed.: Baguñà, 1925.
- SEIFERT, Jaroslav. *El crit dels fantasmes i altres poemes* [Selecció de poemes] Trad.: Monika Zgustová. Sant Boi de Llobregat: Edicions del Mall, 1984.
- ŠKVORECKÝ, Josef. El saxo baix (*Dvě legendy*). [Conté el conte: La llegenda d'Emöke] Trad.: Monika Zgustová. Barcelona: Proa, 1998.

Traduccions català-eslovac

SALVADÓ, Albert. *El mestre de Kheops*. Trad.: Martin Gajdoš. Bratislava: Epos, 2004.

RODORÉDA, Mercè. *Mirall trencat*. (Rozbité zrkadlo). Trad.: Olga Hlaváčková. Bratislava: Pravda, 1989.

AUTORS DIVERSOS. *Revue Svetovej literatúry*, 4, abril 1991. [Pere Calders, Salvador Espriu, Pere Gimferrer, Jesús Moncada, Manuel de Pedrolo, Joan Perucho, Baltasar Porcel i Montserrat Roig].